

ZSOLDOS ATTILA

Adalékok a magyar koronázási palást Krisztus-ábrázolásának eszmetörténeti háttéréhez

A magyar királyi hatalom történetének kezdeteire vonatkozó tárgyi emlékeink sorában kiemelkedő helyet foglal el a koronázási palást. Szimbolikájának megfejtésével és értelmezésével kiváló kutatók próbálkoztak. A korábbi szakirodalom szerint a palást ábrázolásai a mennyei Jeruzsálemet jelentik meg.¹ Horváth János a palástot a feliratok szövegére alapozva a Credo,² Kovács Éva egyéb megfontolásokat felvetve a Te Deum ábrázolásának tartotta.³ Tóth Endre szerint a Mindenszentek litániája adta a mintát a palást szerkezetének kialakításához.⁴ Györffy György pedig a palást ábrázolásainak elemzése során a mainzi szertartáskönyv X. századi egyházzszenelési miséjének korlátozott hatásával számolt.⁵

Az alábbiakban nem vállalkozunk a palást egészének vizsgálatára: csupán egyetlen részletének, a Mária és Keresztelő Szent János alakja között látható Krisztus-ábrázolás eszmetörténeti háttéréből előtűnő jelenségre kívánjuk felhívni a figyelmet. A helyzeténél és méreteinél fogva az egész palástot uraló kép a jobbában keresztet, baljában írástekerceset tartó, lábaival oroszlánon és sárkányon tipró Krisztust jelenítik meg. Az alakot mandorla keretezi, benne felirat: „Legyőzvé az ellenséget, íme, Krisztus fennen tündököl” (Hostibus en X Pistus prostatic emicat alto). A diadalmas Krisztus alakjának ez az ábrázolása, megfelelő történeti körülmények között, pontosan meghatározható jelentéstartalmat hordoz, mégpedig olyat, amelynek kulcsszerep jutott a kereszténységet újonnan felvevő európai barbár dinasztiák legitimációs törekvéseiben. Az összefüggés a barbár uralkodók és népek megtérését elbeszélő történeti hagyományok egy jól meghatározható típushoz tartozó csoportja segítségével ragadható meg.

Szókratész Egyháztörténetében így ír a burgundokról:

„Állandóan támadta őket a hunok népe, kifosztotta vidéküket, és többször sokukat megölte. Ők szorongatott helyzetükben nem emberhez fordultak segítségért, hanem elhatározták, hogy valamilyen isten oltalmába ajánlják magukat. Elgondolkoztak azon, hogy a rómaiak Istene milyen hathatósan segíti az Őt félőket, és közös döntés alapján mindnyájan a Krisztusban való hithez fordultak. (...) Bátran vonultak tehát a zsarnokok ellen, és reményeikben nem is csalatkoztak. (...) a burgundok rátámadtak ... hunokra és kevesen győzelmet arattak a velük összezapó túlerő felett, mert csak háromezren voltak és közel tízezer hunt kaszaboltak le. Ettől kezdve aztán lelkesen ragaszkodott a keresztény hithez a burgund nép.”⁶

Tours-i Gergely szerint a frank Clodvigot keresztény felesége, a burgund Crothilde hasztalan próbálta rávenni Krisztus hitének elfogadására,

„mígnem végül háború tört ki az alamannok ellen, amelynek során Clodvig a végszükségtől hajtva kényszerült elfogadni azt, amit korábban saját

akaratából megtagadott. Történt ugyanis, hogy összecsapván a két sereg, heves öldöklés támadt és Clodvig serege igencsak fogyakozni kezdett. Ezt látván Clodvig az égre vetette szemét, megbánást érezve szívében könnyekre fakadt és így kiáltott: 'Jézus Krisztus, Te, akit Crothilde az élő Isten fiának hirdet, aki segítséget nyújtasz a fáradozóknak és győzelmet juttatsz a Benned bízóknak, a Te hatalmad dicsőségéért könyörgök alázatosan; hinni fogok Benned és megkeresztelkedem a Te neved szerint, ha nekem ajándékozod a győzelmet ezen ellenségeim felett, és így meggyőződöm ama erőről, amelyről a Te nevednek szentelt nép azt állítja, hogy már megbizonyosodott róla. Hívtam ugyanis a magam isteneit, de ahogy tapasztalom, elfordultak azok az én megsegítésemtől, és ezért úgy hiszem, nincs meg bennük az a hatalom, hogy híveik segítségére siessenek. Most Téged szólítalak, Benned vágyom hinni, csak hogy megszabadíts ellenségeimtől.' Midőn ezt mondta, az alamannok hátat fordítottak és menekülni kezdtek."⁷

A történetet hasonlóan adja elő Fredegár krónikája is.⁸

Az Angolszász Krónika E kézírata a 626. évnél a következőképpen tudósít a deirai Edwin király megtéréséről:

„Ebben az évben egy Eomer nevű ember jött Cwichelmtől, a nyugati szászok királyától azzal a szándékkal, hogy ledöfi Edwin királyt, de ... csak megsebesítette. Ugyanezen az éjszakán született meg Edwin lánya, akit Eanf-laednek neveztek. Ezután a király megfogadta Paulinusnak, hogy az Úrnak adja a lányát, ha Paulinus imáival kieszközli az Úrtól, hogy elpusztíthassa ellenségeit, akik az orgyilkost küldték. És ezután sereggel vonult Wessexbe és elpusztított öt királyt és megölte annak a népnek nagy sokaságát. És a lányát tizenkét társával együtt Paulinus megkeresztelte Pünkösdkor. És egy éven belül, Húsvétkor a királyt minden követőjével együtt megkeresztelték.”⁹

Elbeszéli ugyanezt a történetet Beda Venerabilis is.¹⁰

A Nyesztor-krónika a 6496. (AD 988.) évnél tudósít Vlagyimír fejedelem Herszon város ellen vezetett hadjáratáról. A herszoniak elszántan védekeztek, az ostrom elhúzódott, mígnem egy herszoni a városból kijuttatott üzenetében arra bízta Vlagyimírt, hogy tegye tönkre a város vízvezetékét.

„Amikor Vlagyimír ezt megtudta, feltekintett az égre és így szólt: 'Ha ez sikerül, megkeresztelkedem.' Rögtön parancsot is adott a csövek elvágására és a víz útjának elzárására. A város lakói így kimerültek a szomjúhozástól és megadták magukat, Vlagyimír pedig harcosai élén bevonult a városba.”¹¹

Az idézett történetek nagyfokú hasonlósága az első pillantásra is szembevetendő. Mindegyik elbeszélésben elválaszthatatlanul összefonódik a hadi siker és a keresztség felvétele. A keresztnység előzetes elfogadása biztosítja a túlerő fölötti diadalt – mint a burgundok esetében –, más alkalmakkor pedig – s ez tűnik a tipikusabbnak – a pogány uralkodó a győzelem kivívásától teszi függővé a maga és övéi megtérését. A keresztnység felvételét ígérő fogadalom mintegy feltételt szab a pogányság tényleges elhagyásának. A Clodvig személyéhez fűződő történet megfogalmazása különösen félreérthetetlen: a keresztny istennek előbb igazolnia kell híveit támogató erejét a katonai győzelem biztosítása révén, s csak azt követően teljesíti az uralkodó a fogadalom rá eső részét, s keresztelkedik meg. Az elbeszélések végső soron azonos ös-

típusra vezethetőek vissza, nevezetesen a Nagy Konstantin császár Mulvius-hídi csatájának előzményeit megörökítő hagyományra. A jól ismert történet szerint a Maxentius ellenében vívott döntő ütközet előtt Konstantin serege előtt kereszt alakú fényoszlop jelent meg, amelyen az „E jelben győzni fogsz!” felirat volt olvasható. Egy újabb látomásban pedig maga Krisztus jelent meg Konstantinnak és arra bízta, hogy a látott minta alapján készítsen seregei számára kétségtelen győzelmet hozó jelvényt.¹² Az ebben a történetben megfogalmazódott diadalmas jelmondatot visszhangozzák a barbár uralkodók megtéréséről szóló elbeszélések, s a történetek közötti kapcsolat szoros voltára mi sem jellemzőbb, mint hogy a kereszténységet végül is felvevő Clodvigot Tours-i Gergely „új Konstantin”-ként ünnepli.¹³

A barbár uralkodók megkeresztelkedési fogadalmait ránk hagyományozó történetek másik figyelemre méltó vonása, hogy az esetek többségében a kereszttség felvételének más motívumokat előtérbe helyező tradíciói is fennmaradtak. Nicetius trieri püspök egy levelében Clodvig megkeresztelkedését kizárólag a királyné, Crothilde térítő tevékenységének tulajdonítja.¹⁴ A deirai Edwinről maga Beda tartott fenn egy olyan hagyományt, amely szerint a királyt egy látomás készítette az új hit elfogadására.¹⁵ A Nyesztor-krónika elbeszélésében Vlagyimír Herszon elfoglalása után nem váltotta be ígértét; megkeresztelkedésére csak azután került sor, hogy előbb elvesztette, majd a herszoni püspök közbenjárására visszanyerte a szemévilágát.¹⁶ A kereszténység felvételére vonatkozó, egymástól eltérő hagyományok együttes jelenléte arra utal, hogy a különböző barbár uralkodók és népek megtérését lényegüket tekintve azonos módon előadó, a fentiekben idézett történetek valójában nem történeti jellegű elbeszélések, hanem olyan politikai propaganda eszköztárának darabjai, amelynek elsődleges célja a krisztianizáció igazolása volt. Nem kis mértékben éppen ez magyarázza ennek a történet-típusnak a széleskörű elterjedtségét. Közismert, hogy a barbár népek, így az idézett példánkban is szereplő germán gensék, körében a királyi méltósághoz szakrális elképzelések kapcsolódtak. A király nem egyszerűen uralkodója volt népének, hanem származásánál – esetenként kifejezetten papi funkciójánál – fogva a nép és a pogány istenek közötti kapcsolat megteremtője, fenntartója is. Feladatai közé tartozott népe jólétének: a bőségnek és a hadiszerencsének a biztosítása.

A barbár királyi méltóság szakralitásának akár csak vázlatos tárgyalása messze meghaladja jelen dolgozat lehetőségeit, így e helyütt csupán néhány, a már említett népekre vonatkozó, egyébként is jól ismert adatra utalhatunk. A burgund királyok személyéhez fűződő szakrális elképzelések Ammianus figyelmét is felkeltették:

„Ennél a népnél a királyt közönségesen hendinosnak hívják és régi szokás szerint leteszik és elmozdítják méltóságából, ha alatta a hadiszerencse ingadozik, vagy ha a föld nem ad bő termést.”¹⁷

A frank Merovingok szakralitása és ennek leglátványosabb megnyilvánulása, a nyíratlan haj szintén közismert. Az angolszász dinasztia többsége a pogány germán főistentől, Wodentől származtatta magát, egyedül a keleti szász uralkodó ház ismerte őséneket Seaxnotot, aki a 8. századi frank forrásokban a kontinentális szászok által tisztelt istenként szerepel. A szigetországi

berniciai dinasztia királylistájában Woden mellett Baeldaeg (a skandináv Baldr) és Ingui (a szintén skandiáv Freyr egyik mellékneve) is feltűnik.¹⁸ A skandináv uralkodók hatalma is a szakralitáson alapult. Fekete Halfdan norvég király testét halála után feldarabolták úgy, hogy országa minden kerületébe jusson egy-egy darab, mely megvédi azt a csapásoktól. A dán hagyományokban Freyr termékenységmenten Fródi királyként jelenik meg, akinek az uralma alatt általános béke, termékenység és gazdagság volt. A svear dinasztia őseként szintén Freyr szerepel: a királyok haláluk után isteni tiszteletben részesültek, s áldozatokat mutattak be nekik.¹⁹

Az uralkodó szakralitásához fűződő elképzelések a kereszténység felvétele után is továbbéltek, annál is inkább, mert a kereszténységtől sem volt teljesen idegen a gondolat: mind Jézus, mind pedig az ebből a szempontból az ő őszövetségi előképének tekinthető Melkizedek király és főpap volt egy személyben. Ennek megfelelően a pogány és a keresztény hagyományok gyakran zökkenőmentesen kapcsolódtak össze, mint azt az angolszász Nagy Alfréd király – életrajzírója, Asser által megadott – genealógiája példázza. Asser szerint ugyanis Alfréd 18. és 19. őse az említett Baeldaeg és Woden volt, a lista 25. helyén – az alighanem a gót népnévet megszemélyesítő – „Geat, akit a pogányok sokáig istenként tiszteltek” következik, majd a 34. őstől kezdve a bibliai genealógia következik egészen a 44. ősként megjelölt Ádámgig.²⁰ Az Ammianus által a pogány burgundokkal kapcsolatban említett elképzeléseknek is megtaláljuk a keresztény szerzőtől, keresztény királyra utaló megfelelőjét, amennyiben a tudós Alcuin egy helyütt úgy ír:

„Azt olvastuk, hogy a király jósága egyet jelent az egész nép jólétével, az ellenség legyőzésével, az enyhe időjárással, a termékenységgel, a fiúgyermek születésével és az egészséggel...”,²¹

A pogány istenek, a barbár király és a nép hármasságának harmonikus egységét a keresztény hit felvétele magától értetődően megbontotta. A barbár szakrális királyok uralkodói hatalma a keresztység elfogadásával elvesztette eszmei hátterét. Új legitimációs alapra volt szükség, s ehhez, úgy tűnik, a Konstantin-elbeszélésből kisarjadó történetek szolgáltattak elsőrendű nyersanyagot. Ezek a történetek kifejezetten alkalmasak voltak arra, hogy az uralkodó megtérése után igazolják döntésének helyességét: a keresztény isten, Krisztus hatalmasabb a pogány isteneknél, segítsége a harcban értékesebb, mint a régi isteneké volt. Az áttérő király hadiszerencséje nem csak megmaradt, hanem kifejezetten megsokszorozódott, s Krisztus pártfogása a reménytelennek tűnő helyzetben is biztosította a győzelmet. A lejegyzett történetek arról tanúskodnak, hogy az alapjukul szolgáló hagyományok kidolgozásakor a térítő egyház tudatosan törekedett a pogány hiedelemrendszerhez való alkalmazkodásra. Alátámasztja ennek a megállapításnak a helyességét az a körülmény, hogy a kereszténység felvételéről szóló történetek kialakításakor az egyházi szerzők nem tévesztették szem elől a pogány szakralitásnak a hadiszerencse melletti másik fő összetevőjét, a jólét és bőség biztosításának szempontját sem. Ezt igazolja Bedának a pogány déli szászok megtérése hagyományát megörökítő elbeszélése. Beda szerint a déli szászok országában három éven át egyáltalán nem esett az eső és a szárazság következtében szörnyű éh-

ínség pusztított. Ekkor érkezett a pogányok közé Wilfrid püspök, hogy megnyerje őket a keresztény hit számára.

„Pontosan azon a napon pedig, amelyen a nép elfogadta a hit keresztiségét, lágy, bőséges eső frissítette fel a földet, visszaadva a gabonaföldek életerejét, boldog és termékeny évszakot hozva.”²²

Az egyháznak a kereszténység felvételéről szóló hagyományok formálásában tanúsított tudatos és körültekintő eljárást messzemenően igazolja az a történeti körülmény, hogy a még pogány vagy színleg már keresztény, de a pogány hagyományokat őrző környezetben az új vallásnak igazolnia kellett a maga hasznosságát, létjogosultságát. Az újonnan megtért népek között a kereszténység elleni támadások ugyanis nem kis mértékben éppen a pogánykori szakrális képzetekből táplálkoztak. Beda elbeszéli, hogy a már keresztény keleti százok felett egy testvérpár, név szerint Sighere és Sebbi uralkodott 665-ben, amikor is egy járvány tört ki országukban.

„Míg a járvány dühöngött az országban, Sighere és népe elhagyta a keresztény hit szentségeit és visszaesett a pogányságba. (...) Elkezdtek újjáépíteni a már lerombolt pogány templomokat és visszaállítani a bálványok tiszteletét: mintegy ettől remélve a járvány elleni védelmet.”²³

Még egyértelműbben tanúskodik ugyanerről a jelenségről Aelnoth canterbury-i szerzetes egy, a 12. századi Svédországra vonatkozó feljegyzése.

„Mindaddig, míg a dolgok rendben mennek, a svédek és a gótok hajlandóknak tűnnek Krisztust elismerni, és tisztelni őt, de csupán merő formalitásból; mielőtt azonban rosszra fordulnak az ügyek – rossz a termés, aszály vagy vihar fenyeget, ellenség támadja meg az országot vagy tűzvész támad –, rögvést üldözni kezdik a vallást, amit névleg tisztelnek, és ezt nem csak szavakban, hanem tettekben is kifejezésre juttatják: a keresztényeken bosszulják meg magukat, megpróbálják egy szálig kikergetni őket országukból.”²⁴

Mivel az új hit helyzete eleinte ilyen ingtag alapokon nyugodott, érthető, hogy az újonnan megtért barbár uralkodók némelyike megpróbálkozott azzal, hogy egyidejűleg biztosítsa mind a pogány istenek, mind Krisztus támogatását a maga és népe számára. E magatartásforma jellemző voltát igazolja, hogy a rá vonatkozó adataink egymástól mind térben, mind időben távolosó uralkodókkal kapcsolatosak: a 7. századi kelet-angliai Raedwald király Krisztus mellett a régi isteneknek is áldozott, miként így tett a 10. századi magyar Géza is.²⁵

A koronázási paláston Mária és Keresztelő Szent János között elhelyezett Krisztus-ábrázolás a 90. zsolnárt illusztrálja: „Oroszlánon és áspiskígyón jársz, megtaposod az oroszlánkölyköt és a sárkányt.” Mind a zsolnárt szövege, mind annak képi megjelenítése igen szemléletesen fejezi ki Krisztus hatalmát. Az már alighanem a különböző eredetű hagyományok szerencsés találkozása, hogy a zsolnárt szövegében említett állatok némelyike, nevezetesen a kígyó és a sárkány, a pogány germán hitvilágban is fontos szerephez jutott, mint a Ragnarök Mítgárd kígyója vagy a Fáfnír sárkány.²⁶ Krisztusnak a 90. zsolnárt szövegére utaló megjelenítése kifejezetten alkalmas lehetett tehát a küzdelem és a győztes tiszteletére egyébként is fogékony közönség körében arra, hogy Krisztus, s tágabb értelemben a keresztény vallás, hatalmát reprezentálja. A legkevésbé sem tűnik tehát véletlennek, hogy hasonló Krisztus-ábrázolások –

a bizánci kultúrkört nem számítva (Ravenna) – éppen azokon a területeken tűnnek fel meglehetősen gyakorisággal, ahonnan a barbár uralkodók megtéréseire vonatkozó történeteink is származnak.²⁷ A történetek és a fenevadakon taposó Christus triumphans alakja ugyanis a maguk sajátos eszközeivel ugyanazt a gondolati tartalmat közvetítették: a kereszténység diadalát ellenségei felett.

A magyar koronázási paláston látható Krisztus-alak méltán illeszthető be az ábrázolások említett sorozatába. Az ezredforduló Magyarországnak történeti eseményeire, politikai viszonyaira vonatkozó ismereteink alapján kétségtelen, hogy a diadalmas Krisztus alakjának a Nyugat-Európában megfigyelt jelentéstartalma a Szent István-kori Magyarországon nagyon is aktuális volt. Valószínűtlen tehát, hogy a palást tervezője vagy tervezői ennek a Krisztus-ábrázolásnak a felhasználásakor csak az ikonográfiai modellt vették volna át, annak programja nélkül. A Krisztus-ábrázolás és a térítés összekapcsolódásának lehetőségét megerősítik Tóth Endre a Krisztust kétoldalról közrefogó Mária- és Keresztelő Szent János-alakoknak a krisztianizációra utaló ikonográfiai egységéről tett megfigyelései.²⁸

Mindent egybevetve a palást diadalmas Krisztusát Szent István térítő programjának, a pogányság felszámolása érdekében vívott harcának egyik fontos dokumentumaként értékelhetjük.²⁹ A Krisztus-alak ezen értelmezése és a palást egyéb ábrázolásai közötti összhang pontos feltárása, valamint a palást keletkezési körülményei és a Szent István-kori politikai és katonai események esetleges összekapcsolódásának megnyugtató módon történő feltárása újabb kutatások feladata lehet.

Jegyzetek

1. Czobor Béla: A magyar Szent Korona és a koronázási palást. In: III. Béla magyar király emlékezete. Szerk. Forster Gy. Bp. 1900. 105–114.; Gerevich Tibor: Magyarország románkori emlékei. Bp. 1938. 248.
2. Horváth János: Legrégibb magyarországi verses emlékeink. Irodalomtörténeti Értesítő 50. (1956) 1–19.
3. Kovács Éva: Casula Sancti Stephani Regis. Acta Historiae Artium 5. (1958) 181–221.; Kovács Éva–Lovag Zsuzsa: A magyar koronázási jelvények. Bp. 1980. 58–78., vö. a legújabban Kovács Éva: Iconismus casulae sancti Stephani regis. Vázlat. In: Szent István és kora. szerk. Glatz F. és Kardos J. Bp. 1988. 133–44.
4. Tóth Endre: Ikonographie des ungarischen Krönungsmantel. Folia Archeologica 34. (1973) 219–40.; Tóth Endre: István és Gizella miseruhája. Életünk 26. (1988) 739–50. (a továbbiakban: Tóth 1988.)
5. Györffy György: István király és műve. Bp. 1977. 353.
6. Szókratész Egyháztörténete VII. 30. Ókeresztény Írók (szerk. Vanyó L.) IX. Bp. 1984. 454–55. Baán István fordítása. (a továbbiakban: Szókratész)
7. Gregorii Episcopi Turonensis Historia Francorum II. 30. In: Gregorii Turonensis Opera. Ed. Arndt, W. et Krusch, B. Hannoverae 1884. (MGH Scriptores rerum Merovingicarum I(1.) 91–92. (a továbbiakban: Greg. Tur.)
8. Chronicarum que dicuntur Fredegarii scholastici III. 21. In: Fredegarii et aliorum

- chronica. Vitae sanctorum. Ed. Krusch, B. Hannoverae 1988. (MGH Scriptores rerum Merovingicarum II.) 101.
9. Whitelock D.–Douglas D. C.–Tucker S.I.: The Anglo-Saxon Chronicle a Revised Translation. Eyre and Spottiswood, London 1961. 17. (a továbbiakban: ASChr)
 10. Beda Venerabilis: Historia ecclesiastica Anglosaxonum. II. 9. Patrologia Latina (Migne) 95. 95–96. (a továbbiakban: Beda)
 11. Az orosz irodalom kistükré Ilariontól Ragyiscsevig XI–XVIII. sz. (vál. Iglói E.) Bp. 1981. 77–78. Iglói Endre fordítása. (a továbbiakban: Nyesztor)
 12. Szókratész I. 2. (36–37.) és Lactantius: A keresztény üldözők halála 44. In: L. Caccilius Firmianus Lactantius: Az isteni gondviselésről. Prométheusz könyvek 6. sz. Ford. és kiad. Adamik T. Bp. 1985. 46. – Vö. Jones, A. H. M.: Constantine and the Conversion of Europe. Penguin Books 1972. 93–105.
 13. Greg. Tur. II. 31. (93.)
 14. MGH Epistolae III. 122.
 15. Beda II. 12. (100–103.)
 16. Nyesztor 78–79.
 17. Ammianus Marcellinus történeti könyvei XXVIII. 5. Ford. és kiad. Pirchala I. Bp. 1916–17. II. 105.
 18. ASChr ad 547. (12.)
 19. Ellis Davidson, H. R.: Gods and Myths of Northern Europe. Penguin Books 1979. 103–109. – A halott testének vagy testrészeinek Fekete Halfdan esetéhez hasonló, mágikus védelem elnyerése érdekében történő felhasználása a szigeti kelta kultúrkörben is ismert, ld. The Mabinogion. Ed Gantz, J. Penguin Books 1982. 79–81.
 20. Asser: Alfréd király élete I. In: Alfred the Great. Asser's Life of King Alfred and other contemporary sources. Ed. Keynes, S. and Lapidge, M. Penguin Books 1984. 67., vö. ASChr ad 855. (44.) és ASChr ad 552. (12.)
 21. MGH Epistolae IV. 18. (Idézi Klaniczay Gábor: Az 1083. évi magyarországi szentté avatások. In: Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Szerk. Fügedi E. Bp. 1986. 300. (34. sz. jegyzet)
 22. Beda IV. 13. (191–93.)
 23. Beda III. 30. (170–71.)
 24. Idézi Brondsted, Johannes: The Vikings. Penguin Books 1980. (magyarul Bp. 1983.)
 25. Beda II. 15. (107.) és Thietmari Chronicon VIII. 3. In: Catalogus fontium historiae Hungaricae I–III. Ed. A. F. Gombos. Budapestini 1937–38. III. 2203.
 26. A korai középkor keresztény irodalmában is kimutatható a 90. zsoldárban említett állatok alakjának politikai célú felhasználása és aktualizálása. A 6. századi Gildas saját korának britanniai viszonyait jellemezve úgy ír, hogy „Britanniát királyok vagy inkább tyranusok kormányozzák”, akik közül néhányat fel is sorol. Érdemes megfigyelni a nevekhez kapcsolt jelzőket: Konstantin „a tisztátalan dumnoniai oroszlán zsarnoki kölyke”, Aurelius Caninus „az oroszlán kölyke”, Maglocunus „a szigeti sárkány” (Gildas: De excidio et conquestu Britanniae 33–34., vö. Alcock, Leslie: Arthur's Britain. Penguin Books 1980. 121–22.)
 27. Ld. pl. a lorsch-i Codex Aureus elefántcsont diptychonját a 9. század elejéről (további hasonló diptychonokat mutat be Hubert, J.–Porcher, J.–Vollbach, W. F.:

L'Empire Carolingien. Gallimard, Paris 1968. 220., 226.) vagy a Crowland-palsterium megfelelő ábrázolását (f. 40.)

28. Tóth 1988. 747.

29. A Krisztus-ábrázolás ezen értelmezése még nagyobb hangsúlyt kapna, a a későbbi kutatások megerősítenék Bakay Kornél azon véleményét, mely szerint a ruhadarab eredetileg Szent Imre herceg számára készített koronázási palást volt (ld. Bakay Kornél: Az államalapító Szent István király és a koronázási palást. *Életünk* 26. (1988) 752–60.

ATTILA ZSOLDOS

*Beiträge zum geistesgeschichtlichen Hintergrund
des ungarischen Krönungsmantels*

Die Studie bringt Beiträge zum geistesgeschichtlichen Hintergrund der Christus-Darstellung zwischen Maria und Johannes dem Täufer auf dem viel erforschten und unterschiedlich interpretierten ungarischen Krönungsmantel. Die einen Löwen und einen Drachen tretende triumphierende Christus-Figur, die bildliche Darstellung des 90. Psalmus, wird mit einer Gruppe der Erzählungen über die Bekehrung von barbarischen Völkern und Herrschern in Verbindung gebracht. Laut dieser Geschichten knüpft der heidnische Herrscher die Vorbedingung des Erfolgs einer seiner kriegेरischen Unternehmungen an die Bekehrung und nimmt erst nach dem Sieg, nachdem er sich von der Wirksamkeit der helfenden Macht Christi überzeugte, zusammen mit seinem Volk das Christentum an. Geschichten, die diesem Muster folgen, sind auch bei den Burgundern, Franken, Angelsachsen usw. bekannt, und sind letztendlich auf die von der Schlacht an der Mulvius-Brücke überlieferten Tradition zurückzuführen. Ein wichtiger Gesichtspunkt bei der Bewertung dieser Geschichten ist, daß in Bezug auf die Bekehrung dieser Völker und Herrscher auch Traditionen überliefert wurden, die andere Motive in den Vordergrund stellen. Daraus folgt, daß die Studie die Geschichten als Erzählungen darstellt, deren Zielsetzung in erster Linie nicht die Festhaltung der historischen Tradition war, sondern die Rechtfertigung der Annahme des Christentums. In diesem Sinne gehörten sie ins Annahme des Christentums. In diesem Sinne gehörten sie ins Arsenal der politischen Propaganda, bei ihrer Entstehung paßte man sich bewußt den heidnischen Vorstellungen über die Sakralität des Herrschers an. Die triumphierende Christus-Figur sowohl der Geschichten, als auch des Krönungsmantels vergegenwärtigte den Sieg über Feinde des Christentums, was Anfang des 11. Jahrhunderts in Ungarn genauso aktuell war wie in Westeuropa in den vorangehenden Jahrhunderten.

ATTILA ZSOLDOS

*Addenda to the intellectual historical background
of the Hungarian Coronation Robe*

The study provides addenda to the intellectual historical background of one detail of the much researched and variously interpreted Hungarian coronation robe, of the image of Christ between the figures of Mary and St. John the Baptist. The figure of the triumphant Christ treading on a lion and a dragon (a pictorial representation of Psalm 90 [91]) is related with a group of narratives about the conversion to Christianity of barbaric peoples and rulers. According to the stories in question, heathen rulers set as a precondition of their conversion the success of some military venture and, having won the victory and been convinced of the effectiveness of Christ's assisting powers, assume Christianity along with their peoples. The stories following this pattern, known among Burgundians, Franks, Anglo-Saxons, etc., can be traced back to the tradition in connection with the battle at the bridge of Mulvius. It is an important aspect when considering these narrations that there are other traditions emphasizing other motives about the conversion of the peoples and rulers in question. Consequently, the paper presents these narrations not as primarily recording historical tradition but as justifying the acceptance of Christianity. In that sense these stories belong among the instruments of political propaganda, with heathen notions of the sacrality of the ruler consciously applied in their making. Both these narrations and the triumphant Christ on the coronation robe represent the victory of Christianity over its enemies, which was just as actual an issue in Hungary in the early 11th century as it had been in Western Europe in earlier days.